

הומש כס"י משולב

פרשת בא, שמות י - יג (ז), ק"ו פסוקים

פרק י

(א) ויאמר יקוק אל־משה בא אל־פרעה והתרה בו כִּי־אני הכבדתי את־לבו ואת־לב עבדיו לִמְעַן שְׁתִּי שִׁמִּי, שאשית אני אתתי אלה בקרבו:

(ב) וּלְמַעַן תִּסְפָּר בְּאֲזֵי בִנְךָ וּבְרַבְבְּנֶיךָ אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלִיתִי בְּמִצְרַיִם הַתְּעַלְלֵתִי, כמו (במדבר כב ט) כי התעללת בי, (שמואל א' ו' ו) 'הלא כאשר התעלל בהם' האמור במצרים. ואינו לשון פועל ומעללים, שאם כן היה לו לכתוב עוללתי, כמו (איכה א כב) ועולל למו כאשר עוללת לי, (שם פס' יב) אשר עולל לי ואת־אתתי אשר־שָׁמַתִּי בָּם וידעתם כִּי־אני יקוק:

(ג) ויבא משה ואהרן אל־פרעה ויאמרו אליו כֹּה־אמר יקוק אלהי העֲבָרִים עֲדַמְתִּי מֵאַנְתָּ לַעֲנַת מַפְנֵי לַעֲנַת, כתרגומו לאתכנעא, והוא מגזרת עני, מאנת להיות עני ושפל מפני שלח עמי ויעבדני:

(ד) כִּי אִסְמָאֵן אֶתְּךָ לְשִׁלַּח אֶת־עַמִּי הַנְּנִי מִבְּיַד מִן־חַר אֲרֵבָה בְּגִבְךָ:

(ה) ויבא את־עין הארץ את מראה הארץ ולא יוכל לראות את־הארץ ולא יוכל. הוואה לראות את הארץ, ולשון קצרה דבר ואכל את־יתר הפלטה הנשארת לכם מן־הבָּרֶד ואכל את־בְּלִיַּעַץ הַצִּמְחָה לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה:

(ו) וּמֵלֶאֱוִי בְּתִיד וּבְתִי בְּלַעֲבֹדֶיךָ וּבְתִי בְּלַמְצֹרִים אֲשֶׁר לֹא־אֵוִי אֲבֹתֶיךָ וְאֲבֹת אֲבֹתֶיךָ מֵיַם הַיּוֹתֶם עַל־הָאֲדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֶן וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרַעֲוִה:

(ז) ויאמרו עבדי פרעה אליו עֲדַמְתִּי יְהִי־זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שְׁלַח אֶת־הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲבְדוּ אֶת־יְקוֹק אֱלֹהֵיהֶם הַיּוֹרֵם תִּדְעֵ כִּי אֲבָדָה מִצְרַיִם. העוד לא ידעת כי אבדה מצרים:

(ח) וישב את־משה ואת־אהרן אל־פרעה הושבו על ידי שליח, ששלחו אחריהם והשיבום אל פרעה ויאמר אלהם לכו עבדו את־יקוק אלהיכם מִי וְמִי הַהֲלֹכִים:

(ט) ויאמר משה בנערינו ובנקינינו גִּלְךָ בְּבָנֵינוּ וּבְבָנוֹתֵנוּ בְּצִאֲנָנוּ וּבְבָקְרָנוּ גִלְךָ כִּי חֲגִי־יִקְוֶה לָנוּ:

(י) ויאמר אלהם יהי כן יקוק עִמָּכֶם כְּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְכֶם אף כי אשלח גם את הצאן ואת הבקר כאשר אמרתם רָאוּ כִּי רָעָה נִגְדַּ פְּנִיכֶם. כתרגומו. ומדרש אגדה שמעתי, כוכב אחד יש ששמו רעה, אמר להם פרעה רואה אני באיצטגנינות שלי אותו כוכב עולה לקראתכם במדבר, והוא סימן דם והריגה. וכשחטאו ישראל בעגל וביקש הקדוש ברוך הוא להרגם אמר משה בתפילתו (לקמן לב יב) למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם, זו היא שאמר להם ראו כי רעה נגד פניכם, מיד (שם פס' יד) וינחם ה' על הרעה, והפך את הדם לדם מילה, שמל יהושע אותם, וזהו שנאמר (יהושע ה ט) היום גלותי את חרפת מצרים מעליכם, שהיו אומרים לכם דם אנו רואין עליכם במדבר:

(יא) לֹא כֵּן לְכַרְנָא הַגְּבָרִים וְעַבְדוּ אֶת־יְקוֹק לֹא כֵּן. כאשר אמרתם להולך הטף עמכם, אלא לכו נא הגברים ועבדו את ה' כִּי אֶתְּךָ אֶתְּכֶם

מִבְּקָשֶׁיךָ כִּי אוֹתָהּ בִקְשַׁתְּם עַד הַנָּה (לעיל ה ח) נבחה לאלהינו, ואין דרך הטף לזבוח ויגֹרֵשׁ אֶתְּכֶם מֵאֶתְּ פְּנֵי פְרַעֲוִה: ויגֹרֵשׁ לוֹתֶס. הרי זה לשון קצר, ולא פירש מי המגרש: פ

שני

(יב) ויאמר יקוק אל־משה נטה ידך על־ארץ מצרים בארצה בשביל מכת הארבה ויעל על־ארץ מצרים ויאכל את־בְּלִיַּעַשׁ הָאֲרֶץ אֶת כָּל־אֲשֶׁר הַשָּׂאִיר הַבָּרֶד:

(יג) וַיֹּט מֹשֶׁה אֶת־מַטְּהוֹ עַל־אֲרֶץ מִצְרַיִם וַיִּקְוֶה נֶהַג רִוְדֻקְדִים בְּאֲרֶץ כָּל־הַיָּם הַהוּא וְכָל־הַגִּילָה הַבָּקָר הָיָה וְרוֹחַ הַקְּדוּיִם נָשָׂא אֶת־הָאֲרֵבָה. רוח מזרחית נשא את הארבה, לפי שבא כנגדו, שמצרים בדרומית מערבית היתה, כמו שמפורש במקום אחר:

(יד) ויעל הארבה על בְּלִיַּעַשׁ מִצְרַיִם וַיִּנָּח בְּכָל־גְּבוּל מִצְרַיִם כְּבָד מְאֹד לְפָנָיו לֹא־הָיָה כֵּן אֲרֵבָה כְּמֹהוּ וְאֶחָדֵיךָ לֹא יִהְיֶה־כֵּן. ואותו שהיה בימי יואל, שנאמר (יואל ב ב) כמוהו לא נהיה מן העולם, למדנו שהיה כבד משל משה, כי אותו של יואל היה על ידי מינין הרבה, שהיו יחד ארבה ילק חסיל גם, אבל של משה לא היה אלא של מין אחד, וכמוהו לא היה ולא יהיה:

(טו) וַיִּכֶס אֶת־עֵינֵי הָאֲרֶץ וְתַחֲשֹׁךְ הָאֲרֶץ וַיֹּאכַל אֶת־בְּלִיַּעַשׁ הָאֲרֶץ וְאֶת־בְּלִיַּעַשׁ הָאֲרֶץ וַיִּרְדּוּ־אֵל בַּלַּעַץ וּבַעֲשָׂב הַשָּׂדֶה בְּכָל־אֲרֶץ מִצְרַיִם:

(טז) וַיִּמְהַר פְּרַעֲוִה לִקְרֹא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר חֲטַאתִי לִיקְוֶה אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם: (יז) ועתה שא נא חטאתי אֶךְ הַפֵּעַם וְהַעֲתִירוּ לִיקְוֶה אֱלֹהֵיכֶם וַיִּסַּר מֵעַלֵי רַק אֶת־הַמֹּת הַזֶּה: (יח) וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרַעֲוִה וַיַּעֲתֵר אֶל־יְקוֹק:

(יט) וַיִּהְיֶה יְקוֹק רִוְחָיִם רוח מערבי חזק מאד וַיִּשָּׂא אֶת־הָאֲרֵבָה וַיִּתְקַעְהוּ יְמֵה סוּף אומר אני שים סוף היה מקצתו במערב כנגד כל רוח דרומית, וגם במזרח של ארץ ישראל, לפיכך רוח ים תקעו לארבה בימה סוף כנגדו. וכן מצינו לענין תחומין שהוא פונה לצד מזרח, שנאמר (לקמן כג לא) מים סוף ועד ים פלשתים, ממזרח למערב, שים פלשתים במערב היה, שנאמר בפלשתים (צפניה ב ה) יושבי חבל הים גוי כרתים. לֹא נִשְׂאָר אֲרֵבָה אֶחָד בְּכָל־גְּבוּל מִצְרַיִם. אף המלוחים שמלחו מהם:

(כ) וַיִּתְחַזַּק יְקוֹק אֶת־לֵב פְּרַעֲוִה וְלֹא שְׁלַח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ

(כא) ויאמר יקוק אל־משה נטה ידך על־הַשָּׁמַיִם ויהי חֲשֹׁךְ עַל־אֲרֶץ מִצְרַיִם וַיִּמַּשׁ חֲשֹׁךְ. ויחשיך עליהם חושך יותר מחשכו של לילה, וחושך של לילה יאמיש ויחשיך עוד.

וימַשׁ. כמו ויאמש, יש לנו תיבות הרבה חסרות אל"ף, לפי שאין הברת האל"ף נכרת כל כך, אין הכתוב מקפיד על חסרונה, כגון (ישעיהו יג כ) ולא יהל שם ערבי, כמו לא יאהל, לא יטה אהלו. וכן (שמואל ב כב מ) ותזרני חיל, כמו ותאזרני. ואונקלוס תרגם לשון חסרה, כמו (לקמן יג כב) לא ימיש, - בתר דיעדי קבל ליליא, כשיגיע סמוך לאור היום. אבל אין הדבור מיושב על הוי"ו של וימש, לפי שהוא כתוב אחר ויהי חושך.

ומדרש אגדה פותרו לשון (דברים כח כט) ממשש בצהרים, שהיה כפול ומכופל ועב עד שהיה בו ממש:

(כב) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ־אֲפֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים. חושך של אופל, שלא ראו איש את אחיו אותן שלשת ימים. ועוד שלשת ימים אחרים חושך מוכפל על זה, שלא קמו איש מתחתיו, יושב אין יכול לעמוד, ועומד אין יכול לישב. ולמה הביא עליהם חושך, שהיו בישראל באותו הדור רשעים, ולא היו רוצים לצאת, ומתו בשלשת ימי אפלה כדי שלא יראו מצרים במפלתם ויאמרו אף הן לוקין כמונו. ועוד שחפשו ישראל וראו את כליהם, וכשיצאו והיו שואלין מהן והיו אומרים אין בידינו כלום, אומר לו אני ראיתיו בביתך ובמקום פלוני הוא.

שְׁלֹשָׁה יָמִים. שלוש של ימים, טירציינ"א בלעז [קבוצה של שלשה ימים רצופים], וכן שבעת ימים בכל מקום - שטיינ"א של ימים [קבוצה של שבעה ימים רצופים]:

(כג) לֹא־דָאָו אִישׁ אֶת־אֶחָיו וְלֹא־קָמוּ אִישׁ מִתַּחְתָּיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְלִכְלֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אֹר בְּמוֹשְׁבֹתָם:

*

שלישי

(כד) וַיִּקְרָא פְּרַעֲה אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָכוּ עִבְדוּ אֶת־יְקֹזֶק רַק צֵאנְכֶם וּבְקִרְבְּכֶם יֵצֵג יֵהָ מוּצָג בַּמִּקְוָמוֹ גִּסְטִפְכֶם לְדַף עִמְכֶם:

(כה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַם־אֶתְּהָ תִתֵּן בְּעֵדוּךָ וְזָכִים וְעֵלְתָ גַם אֶתָּה תָּתוּ. לא דיך שמקננו ילך עמנו, אלא גם משלך תתן ועשני ליקוק אלהינו:

(כו) וַגַּסְמִקְנֵנוּ יְלָךְ עִמָּנוּ לֹא תִשָּׂאֵר פְּרִסָּה פִּרְסַת רַגְלִי פִּלְנִט"א בלעז [כף רגל] כִּי מִמֶּנּוּ נִקָּח לְעַבְדֵי אֶת־יְקֹזֶק אֱלֹהֵינוּ וְאַנְחֵנוּ לֹא־ נִדְעָ מֶה־ נַעֲבֹד אֶת־יְקֹזֶק עַד־בְּאֵנוּ שְׁמָה: לֹא נֵדַע מֶה נַעֲבֹד. כמה תכבד העבודה, שמא ישאל ממנו יותר ממה שיש בידינו:

(כז) וַיִּחַזַק יְקֹזֶק אֶת־לֵב פְּרַעֲה וְלֹא אָבָה לְשַׁלְּחָם: (כח) וַיֹּאמְרוּ לֹא פְּרַעֲה לֹא מַעֲלֵי הַשָּׁמַר לֹא אֶל־תִּסְפָּר רְאוֹת פְּנֵי כִּי בְּיָוִם רֵאֲתֶךָ פְּנֵי תַמּוֹת:

(כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּן דְּבָרְתָ לֹא־אֶסְפָּר עוֹד רְאוֹת פְּנֵיךָ: כֹּן לֵכְתָּ. יפה דברת ובזמנו דברת, אמת שלא אוסיף עוד ראות פניך: פ

פרק יא

(א) וַיֹּאמֶר יְקֹזֶק אֶל־מֹשֶׁה עוֹד נִגַּע אֶחָד אֲבִיָּא עַל־פְּרַעֲה וְעַל־מִצְרַיִם אַחֲרֵי־כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם מִזֶּה בְּשִׁלְחוֹ בְּלָה גְמִירָא, (כלה) כליל, כולכם ישלח גרש יגרש אתכם מזה:

(ב) דְּבַר־נָא בְּאַנְיָ הָעָם וַיִּשְׁאַלּוּ אִישׁן מֵאֵת רַעְהוּ וְאַשְׁהָ מֵאֵת רַעְוִתָּהּ בְּלִי־כִסְפָּה וְכָלִי זָהָב: דַּכְּ נָא. אין נא אלא לשון בקשה, בבקשה ממך הזהירם על כך, שלא יאמר אותו צדיק אברהם (בראשית טו יג) ועבדום וענו אותם קיים בהם, (שם פס' יד) ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם:

(ג) וַיִּתֵּן יְקֹזֶק אֶת־חֲזוֹן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם גַּם־הָאִישׁ מֹשֶׁה גְדוֹל מְאֹד בְּאַרְצָה מִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי־פְּרַעֲה וּבְעֵינֵי הָעָם: ס

*

רביעי

(ד) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּהָ אָמַר יְקֹזֶק בַּעֲמֵדוֹ לִפְנֵי פְּרַעֲה נֹאמְרָה לוֹ נִבּוּאָה זֹאת, שהרי משיצא מלפניו לא הוסיף ראות פניו פְּחֻצַת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם: כחלות הלילה. כהחלק הלילה, כחצות כמו (יהושע ד יח) כעלות, (תהלים קכד ג) בחרות אפם בנו, זה פשוטו לישוב על אופניו, שאין חצות שם דבר של חצי. ורבותינו דרשוהו כמו בחצי הלילה (לקמן יב כט), ואמרו שאמר משה כחצות, דמשמע סמוך לו או לפניו או לאחוריו, ולא אמר בחצות, שמא יטעו אצטגניני פרעה, ויאמרו משה בדאי הוא:

(ה) וַמֵּת כָּל־בְּכוֹרֵי בְּאַרְצָה מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פְּרַעֲה הַיֵּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשִּׁפְחָה אֲשֶׁר אַחַר הַרְחִים כָּל הַפְּחוּתִים מִבְּכוֹר פְּרַעֲה וְחֹשְׁבִים מִבְּכוֹר הַשִּׁפְחָה הָיוּ בְּכָלֵל. ולמה לקו בני השפחות, שאף הם היו משעבדים בהם ושמחים בצרתם וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה. לפי שהיו עובדין לה, וכשהקדוש ברוך הוא נפרע מן האומה נפרע מאלהיה.

עַד כְּכוֹר הַכִּזִּי (לקמן יב כט). למה לקו השבויים, כדי שלא יאמרו יראתם תבעה עלבונם והביאה פורענות על מצרים:**

(ו) וַיְהִי־הָיָה צַעֲקָה גְדוֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר כָּמְהוּ לֹא נִהְיָה וְכָמְהוּ לֹא תִסָּף:

(ז) וְלִכְלֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחַרְץ־כָּלֵב לִשְׁנוֹ אֹמֵר אֲנִי שֶׁהוּא לִשּׁוֹן שְׁנוֹן, לא ישנו, וכן (יהושע י כא) לא חרץ לבני ישראל לאיש את לשונו, לא שנו, (שמאל ב' ה כד) אז תחרץ - תשתנו, (ישעיהו מא טו) למורג חרוץ - שנו, (משלי כא ה) מחשבות חרוץ - אדם חריף ושנון, (משלי י ד) ויד חרוצים תעשיר, חריפים, סוחרים שנונים לְמַאִישׁ וְעַד־בְּהֵמָה לְמַעַן תִּדְרְעוּן אֲשֶׁר יִפְלָה יְבַדִּיל יְקֹזֶק בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל:

(ח) וַיִּרְדּוּ כָל־עַבְדֵיךָ אֵלָה אֵלֵי וְהִשְׁתַּחֲוִּירוּ לִי חֵלֶק כְּבוֹד לַמַּלְכוּת, שהרי בסוף ירד פרעה בעצמו אליו בלילה (לקמן יב לא) ויאמר קומו צאו מתוך עמי, ולא אמר לו משה מתחילה וירדת אלי והשתחית לי לְאֹמֶר צֵא אֶתְהָ וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בְּרַגְלֵיךָ הַהוֹלְכִים אַחֲרַי עֲצַתְךָ וְהַלּוֹכֵךְ וְאַחֲרֵי־כֵן אֵצֶא עִם כָּל הָעָם מֵאַרְצְךָ וַיֵּצֵא מֵעַם־פְּרַעֲה כַּשְׁגֹּמֵר דְּבָרָיו יֵצֵא מִלְּפָנָיו בְּחַרְיֵ־אָף. על שאמר לו (לעיל י כח) אל תוסף ראות פני: ס

(ט) וַיֹּאמֶר יְקֹזֶק אֶל־מֹשֶׁה לֹא־יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פְּרַעֲה לְמַעַן רְבוֹת מוֹפְתָיו מוֹפְתֵי שְׂנִים, רבות שלושה, מכת בכורות וקריעת ים סוף ולנער את מצרים בְּאַרְצָה מִצְרַיִם:

(י) וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת־כָּל־הַמּוֹפְתִים הָאֵלֶּה לִפְנֵי פְּרַעֲה כַּכָּתוּב לֵב זֹאת בְּכָל הַמוֹפְתִים, ולא שנהא כאן אלא בשביל לסמכה לפרשה של אחריה וַיִּחַזַק יְקֹזֶק אֶת־לֵב פְּרַעֲה וְלֹא־ שָׁלַח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ: פ

פרק יב

(א) וַיֹּאמֶר יְקֹזֶק אֶל־מֹשֶׁה וְאַל־אֲהַרֵן שְׁבִיל שֶׁאֵהָרֵן עֲשֵׂה וְטַרַח בְּמוֹפְתִים כְּמֹשֶׁה, חלק לו כבוד זה במצוה ראשונה שכללו עם משה בדבור בְּאַרְצָה מִצְרַיִם לְאֹמֶר: כֹּחֲרַץ מִלְּכִים. חוץ לכרך. או אינו אלא בתוך הכרך, תלמוד לומר (לעיל ט כט) כצאתי את העיר וגו', ומה תפילה קלה לא התפלל בתוך הכרך, דבור חמור לא כל שכן. ומפני מה לא נדבר עמו בתוך הכרך, לפי שהיתה מלאה גלולים:

(ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְכֶם רֵאשׁ חֹדְשִׁים רֵאשׁוֹן הוּא לְכֶם לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה:

הַחֹדֶשׁ הַזֶּה. הראהו לבנה בחידושה ואמר לו, כשהירח מתחדש יהיה לך ראש חודש. ואין מקרא יוצא מידי פשוטו, על חודש ניסן אמר לו, זה יהיה ראש לסדר מנין החודשים, שיהא אייר קרוי שני, סיון שלישי.

קול עלה נדף - טרפא דשקיף, (לקמן כא כה) חבורה - משקופי על
הַבְּתִיִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אֹתוֹ בְּהֶם. ולא על משקוף ומזוזות שבבית
התבן ובבית הבקר, שאין דרין בתוכו:

(ח) וְאָכְלוּ אֶת־הַבְּשָׂר וְלֹא גִידִים וְעֲצָמוֹת בְּלִילָה הִזָּה צִלְיָאֵשׁ וּמִצֹּת
עַל־מְרָדִים יֹאכְלוּהוּ: על מזוירים. כל עשב מר נקרא מרור. וציום לאכול
מרור זכר לומר את חיייהם (לעיל א יד):

(ט) אֶל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נֶאֱמַר שֵׁנִי צִלּוֹי כִּל צוּרְכּוּ קוּרָאוּ נֹא בִלְשׁוֹן עֲרָבִי
וּבִשְׁל מְבַשֵּׁל כִּל זֶה בִּזְהָרֵת אֵל תֹּאכְלוּ בְּמִים מִנִּין לִשְׁאֵר מִשְׁקִין,
תלמוד לומר ובשל מבושל מכל מקום. כִּי אִם־צִלְיָאֵשׁ לִמְעֵלָה גִזַּר
עֲלֵיוּ בְּמִצְוֹת עֵשָׂה, וְכֹאֵן הוֹסִיף עֲלֵיוּ לֹא תַעֲשֶׂה, אֵל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ כִּי אִם
צִלִּי אֵשׁ רֵאשׁוֹ עַל־כְּרַעְיוֹ וְעַל־קַרְבּוֹ. צוּלוֹהוּ כוֹלוּ כֹאחַד עִם רֵאשׁוֹ וְעִם
כְּרַעְיוֹ וְעִם קַרְבּוֹ, וּבְנֵי מַעֲיוֹ נוֹתֵן לְתוֹכּוֹ אַחַר הַדַּחְתָּן. וְלוֹשׁוֹן עַל כְּרַעְיוֹ וְעַל
קַרְבּוֹ כִּלְשׁוֹן (לעיל ו כו) עַל צִבְאוֹתֶם, כִּמוּ בְּצִבְאוֹתֶם, כְּמוֹת שֶׁהֵן, אִף זֶה
כְּמוֹת שֶׁהוּא, כִּל בְּשָׂרוֹ מִשְׁלֵם:

(י) וְלֹא־תוֹרִיְדוּ מִמֶּנּוּ עַד־בְּקָר וְהִנְתֵּר מִמֶּנּוּ עַד־בְּקָר בְּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ:
וְהוֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד כּוֹקֵל. מה תלמוד לומר עד בוקר פעם שניה, ליתן בוקר
על בוקר, שהבוקר משמעו משעת הנץ החמה, ובא הכתוב להקדים
שאסור באכילה מעלות השחר, זהו לפי משמעו. ועוד מדרש אחר, לימד
שאינו נשרף ביום טוב אלא ממחרת. וכך תדרשנו, והנותר ממנו בבוקר
ראשון. עד בוקר שני תעמוד ותשרפנו:

(יא) וְכִכְהֵן תֹּאכְלוּ אֹתוֹ מִתְּנִיכֶם חֲגָדִים מְזוּמִּים לְדֶרֶךְ נַעֲלִיכֶם
בְּרַגְלֵיכֶם וּמִקְלַכֶּם בְּיַדְכֶם וְאֹכְלֹתֶם אֹתוֹ בְּחַפְזוֹן לִשׁוֹן בְּהֵלָה וּמֵהִירוֹת,
כִּמוֹ (שְׂמוּאֵל א' כג כו) וְיֵהִי דוֹד נַחֲפֵז לִלְכַת, (מלכים ב' ז טו) אֲשֶׁר
הִשְׁלִיכוּ אֲרָם בַּחֲפֵזִם פֶּסַח הוּא לִיקוּקָה. הקרבן קרוי פסח על שם הדלוג
והפסיחה שהקב"ה היה מדלג בתי ישראל מבין בתי מצרים וקופץ
ממצרי למצרי, וישראל אמצעי נמלט, ואתם עשו כל עבודותיו לשם
שמים. [דרך דילוג וקפיצה, זכר לשמו שקרוי פסח, וגם פשק"א [פסח]
לשון פסיעה]:

(יב) וְעֲבַרְתִּי בְּאֲרָצְמִצְרַיִם בְּלִילָה הִזָּה וְעֵנְתֵנִי. כִּמְלַךְ הַעוֹבֵר מִמְּקוֹם
למקום, ובהעברה אחת וברגע אחד כולן לוקין וְהִבְתִּיתִי כִּל־בְּכּוֹד בְּאֲרָץ
מִצְרַיִם אִף בְּכוֹרוֹת אַחֲרִים וְהֵם בְּמִצְרַיִם. ומנין אף בכורי מצרים
שבמקומות אחרים, תלמוד לומר (תהלים קלו י) לִמְכָה מִצְרַיִם בְּבִכּוֹרֵיהֶם
מֵאֲדָם וְעַד־בְּהֵמָהּ מִי שֶׁהִתְחִיל בְּעֵבִירָה מִמֶּנּוּ מִתְחַלֵּת הַפּוֹרְעֵנוֹת
וּבְכֹל־אֲלֵהֵי מִצְרַיִם אֲעֲשֶׂה שְׁפָטִים שֶׁל עֵץ נִרְקַבְתָּ, וְשֶׁל מִתְכַת
נִמְסַת וְנִתְכַת לֶאֱרֶץ אֲנִי יְקוּקָה: אֲעֲשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי ה'. אֲנִי בְּעַצְמִי וְלֹא עַל
יְדֵי שְׁלִיחַ:

(יג) וְהִיָּה הַיָּדִים לְכֶם לְאֹת וְלֹא לְאֲחֵרִים לְאֹת, מִכֹּאֵן שֶׁלֹּא
נִתְּנוּ הַדָּם אֵלָּא מִבְּפָנִים עַל הַבְּתִיִּים אֲשֶׁר אֲתֶם שֵׁם וְרֵאשִׁית אֶת־הַיָּדִים
הַכֹּל גִּלּוֹי לִפְנֵי, אֵלָּא אִמֵּר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, נוֹתֵן אֲנִי אֶת עֵינֵי לְרֵאוֹת
שֵׁאתֶם עֹסְקִים בְּמִצְוֹת וּפּוֹסַח אֲנִי עֲלֵיכֶם וּפְסַחְתִּי עֲלֵיכֶם וּפְסַחְתִּי.
חֻמְלִתִּי, וְדוּמָה לוֹ (ישעיהו לא ה) פּוֹסַח וְהַמְלִיט. ואני אומר כל פסיחה
לשון דלוג וקפיצה, ופסחתי - מדלג היה מבתי ישראל לבתי מצרים,
שֶׁהֵיוּ שְׂרוּיִם זֶה בְּתוֹךְ זֶה, וְכֵן (מלכים א' יח כא) פּוֹסַחִים עַל שְׁנֵי
הַסַּעֲפִיִּים, וְכֵן כֹּל הַפּוֹסַחִים הוֹלְכִים כְּקוֹפְצִים, וְכֵן (ישעיהו לא ה) פּוֹסַח
וְהַמְלִיט, מִדְּלֹג וּמִמְלִטוֹ מִבֵּין הַמּוֹמְתִים וְלֹא־ יִהְיֶה בְּכֶם נִגְף לְמִשְׁחִית
בְּהַבְתִּי בְּאֲרָץ מִצְרַיִם: וְלֹא יִהְיֶה כִּסֵּס נִגְף, אֲבָל הוּוֹה הוּא בְּמִצְרַיִם, הִרִי
שֶׁהִיָּה מִצְרַיִם בְּבֵיתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, יִכּוֹל יִמְלֵט, תִּלְמוּד לומר וְלֹא יִהְיֶה בְּכֶם
נִגְף, אֲבָל הוּוֹה בְּמִצְרַיִם שֶׁבְּבֵיתֵיכֶם. הִרִי שֶׁהִיָּה יִשְׂרָאֵל בְּבֵיתוֹ שֶׁל מִצְרַיִם,
שׁוֹמֵעַ אֲנִי יִלְקָה כְּמוֹתוֹ, תִּלְמוּד לומר וְלֹא יִהְיֶה בְּכֶם נִגְף:

הזה. נתקשה משה על מולד הלבנה באיזו שיעור תראה ותהיה ראויה
לקדש, והראה לו באצבע את הלבנה ברקיע, ואמר לו כזה ראה וקדש.
וכיצד הראהו, והלא לא היה מדבר עמו אלא ביום, שנאמר (לעיל ו כח)
ויהי ביום דבר ה', (ויקרא ז לח) ביום צותו, (במדבר טו כג) מן היום אשר
צוה ה' והלאה, אלא סמוך לשקיעת החמה נאמרה לו פרשה זו, והראהו
עם חשכה:

(ג) דְּבָרוּ אֶל־כָּל־עַדְתֵּי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעֶשֶׂר לַחֲדָשׁ דָּנּוּ כֹל כֹּל
עֵלֶת. וכי אהרן מדבר, והלא כבר נאמר (לעיל ז ב) אתה תדבר, אלא
חולקין כבוד זה לזה ואומרים זה לזה למדני, והדבור יוצא מבין שניהם,
כאלו שניהם מדברים. דָּנּוּ כֹל כֹּל עֵלֶת יִסְלַח לְאִמְרֵי כַעֲשׂוֹר לְחֹזֵק.
דברו היום בראש חודש שיקחוהו בעשור לחודש הַזֶּה פסח מצרים מקחו
בעשור, ולא פסח דורות וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שְׁנֵה לְבֵית־אָבֹת שְׁנֵה לְבָיִת:
סָה לְבֵית אֲבוֹתָם. למשפחה אחת, הרי שהיו מרובין יכולו שיהיה אחד לכולן,
תלמוד לומר שיהיה לבית:

(ד) וְאִם־יִמְעַט הַבֵּית מִהֵיָּת מִשְׁנֵה וְאִם יִהְיֶה מוֹעֵטִין מֵהֵיָּת מִשֶּׁה
אחד, שאין יכולין לאכול ויבא לידי נותר, ולקח הוא ושכנו וגו', זהו משמעו
לפי פשוטו. ועוד יש בו מדרש, ללמד שאחר שנמנו עליו יכולין להתמעט
ולמשוך ידיהם הימנו ולהמנות על שיהיה אחר, אך אם באו למשוך ידיהם
ולהתמעט - 'מהיות משה', יתמעטו בעוד השה קיים בהיותו בחיים, ולא
משנשחט וְלָקַח הוּא וְשִׁבְנוּ הַקְּרֵב אֶל־בֵּיתוֹ בְּמִכְסֵת חֶשְׁבוֹן, וְכֵן (ויקרא
כז כג) מִכְסֵת הַעֲרֹךְ נִפְשָׁת אִישׁ לְפִי אֲכָלוּ הָרְאוּי לֵאכִילָה, פֶּרֶט לְחוּלָה
וזקן שאינן יכולין לאכול כזית תְּכַסּוּ תַתְּמוֹן עַל־הַשָּׂה:

(ה) שְׁנֵה תְּמִים בְּלֹא מוֹם יִזְכַּר בֵּין־שְׁנֵה כֹל שֶׁנִּתְּנוּ קְרוּי בֵּן שֵׁנָה, כְּלוּמֵר
שְׁנוּלֵד בְּשֵׁנָה זֹו יִהְיֶה לָכֶם מִן־הַבְּשָׂמִים וּמִן־הָעֵצִים תִּקְחוּ. או מזה או
מזה, שאף עז קרויה שנה, שנאמר (דברים יד ד) וְשֵׁה עֲזִים:

(ו) וְהִיָּה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אֲרַבְעָה עֶשְׂרִי יוֹם לַחֲדָשׁ הִזָּה וְהִיָּה לָכֶם
לְמִשְׁמֶרֶת. זהו לשון בקור, שטעון בקור ממום ארבעה ימים קודם שחיטה.
ומפני מה הקדים לקחתו לשחיטתו ארבעה ימים, מה שלא צויה כן
בפסח דורות, היה רבי מתיא בן חרש אומר, הרי הוא אומר (יחזקאל טז ח)
ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת דודים, הגיעה שבועה שנשבעתי
לאברהם שאגאל את בניו, ולא היו בידם מצוות להתעסק בהם כדי
שיגאלו, שנאמר (שם פס' ז) ואת ערום ועריה, ונתן להם שתי מצוות, דם
פסח ודם מילה, שמלו באותו הלילה, שנאמר (שם פס' ו) מתבוססת
בדמיר, בשני דמים, ואומר (זכריה ט יא) גַּם אֶת בְּדָם בְּרִיתְךָ שִׁלַּחְתִּי
אֲסִירְךָ מִבָּר אֵין מִיָּם בּוֹ, ולפי שהיו שטופים בעבודה זרה אמר להם
(להלן פסוק כא) מִשְׁכּוֹ וְקָחוּ לָכֶם, מִשְׁכּוֹ יִדְיֶכֶם מִעֲבוּדָה זָרָה וְקָחוּ לָכֶם
צֶאֱן שֶׁל מִצְוָה.

וְשָׁחְטוּ אֹתוֹ כֹּל וְכִי כוֹלֵן שׁוֹחֲטִין, אֵלָּא מִכֹּאֵן שֶׁשְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ
קָהַל עַדְתֵּי־יִשְׂרָאֵל קָהַל וְעַדָּה וְיִשְׂרָאֵל. מִכֹּאֵן אִמְרוּ, פִּסְחִי צִבּוֹר
נִשְׁחָטִין בְּשִׁלוֹשׁ כְּתוֹת זֹו אַחַר זֹו, וְכִנְסָה כֵת רֵאשׁוֹנָה נִנְעָלוּ דִלְתוֹת
הַעֲזָרָה וְכו', כְּדֵאִיתָא בְּפִסְחִים (דו). בֵּין הָעֲרָבִים. מִשְׁשׁ שְׁעוֹת וְלִמְעֵלָה
קְרוּי בֵּין הָעֲרָבִים, שֶׁהִשְׁמַשׁ נוֹטָה לְבֵית מִבּוּאוֹ לְעֹרֹב. וְלוֹשׁוֹן בֵּין הָעֲרָבִים
נִרְאֶה בְּעֵינֵי, אוֹתֵן שְׁעוֹת שְׁבִין עֵרִיבֵת הַיּוֹם לְעֵרִיבֵת הַלַּיְלָה, עֵרִיבֵת הַיּוֹם
בְּתַחֲלִית שְׁבַע שְׁעוֹת מִכִּי יִנְטוּ צִלְלֵי עֲרָב (ירמיהו ו ד), וְעֵרִיבֵת הַלַּיְלָה
בְּתַחֲלִית הַלַּיְלָה. עֲרָב לִשׁוֹן נִשְׁף וְחוֹשֶׁךְ, כִּמוֹ (ישעיהו כד יא) עֲרָבָה כֹּל
שִׁמְחָה:

(ז) וְלָקַחוּ מִן־הַיָּדִים זֹו קִבְּלַת הַדָּם. יִכּוֹל בֵּיד, תִּלְמוּד לומר (להלן פסוק
כב) אֲשֶׁר בִּסֶף וְנִתְּנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת הֵם הַזְּקוּפוֹת, אַחַת מִכֹּאֵן לְפִתַח
ואחת מִכֹּאֵן וְעַל־הַמִּשְׁקוּף הוּא הָעֲלִיוֹן, שֶׁהַדֵּלֶת שׁוֹקֵף עֲלֵיוּ כְּשׁוֹגְרִין
אוֹתוֹ, לִינְט"ר בִּלְעַז [מִשְׁקוּף]. וְלוֹשׁוֹן שְׁקִיפָה - חֲבֹטָה, כִּמוֹ (ויקרא כו לו)

אחרים לא יענש עליו, לכך נאמרו שניהם **בגד ובאזרח הארץ**. לפי שהנס נעשה לישראל, הוצרך לרבות את הגרים:

(כ) **כל-מחמצת לא תאכלו** אזהרה על אכילת שאור. כל מחמצת. להביא את תערובתו **בכל מושבתכם תאכלו מצות**. זה בא ללמד שתהא ראוייה ליאכל בכל מושבותיכם, פרט למעשר שני וחלות תודה: פ

*

חמישי

(כא) **ויקרא משה לכל-זקני ישראל ויאמר אליהם משכןנו מי שיש לו צאן ימשוך משלו וקחו מי שאין לו יקח מן השוק לכם צאן למשפחתכם** שה לבית אבות ושחטו הפסח:

(כב) **ולקחתם אגדת שלוש קלחין קרויין אגודה אגוד** מין ירק שיש לו גבעולין וטבלתם **בדם אשר-בסוף** בכלי, כמו (מלכים ב' יב יד) ספות כסף והגעתם אל-המשקוף ואל-שתי המזוזות **מן-הדם אשר בסוף** למה חזר ושנאו, שלא תאמר טבילה אחת לשלוש המתנות, לכך נאמר עוד אשר בסוף, שתהא כל נתינה ונתינה מן הדם אשר בסוף, על כל הגעה טבילה ואתם **לא תצאו איש מפתח-ביתו עד-בקר**. מגיד שמאחר שנתנה רשות למשחית לחבל אינו מבחין בין צדיק לרשע, ולילה רשות למחבלים הוא, שנאמר (תהלים קד כ) **בו תרמוש כל חיתו יער**:**

(כג) **ועבר יקח לנגף את-מצרים וראה את-הדם על-המשקוף ועל שתי המזוזות ופסח** וחמל, ויש לומר ודלג יקח על-הפתח ולא יתן המשחית לבא אל-בתיכם לנגף: ולא יתן המשחית. ולא יתן לו יכולת לבא, כמו (בראשית לא ז) ולא נתנו אליהם להרע עמדי:

(כד) **ושמרתם את-הדבר הזה לחקל ולגנוי עד-עולם**:

(כה) **והיה כיתבאו אל-הארץ תלה** הכתוב מצוה זו בביאתם לארץ, ולא נתחייבו במדבר אלא בפסח אחד שעשת בשנה השנית ועל פי הדבור אשר יתן יקח לכם **באשר דבר** והיכן דבר, (לעיל ו ח) והבאתי אתכם אל הארץ וגו' **ושמרתם את-העבדה הזאת**:

(כו) **והיה כריאמרו אליכם בניכם מה העבדה הזאת לכם**:

(כז) **ואמרתם ובדפסח הוא ליקח אשר פסח על-בתי בני-ישראל במצרים בנגפו אתי מצרים ואת-בתינו הציל ויקד העם על בשורת הגאולה וביאת הארץ ובשורת הבנים שיהיו להם וישתחוו**:

(כח) **וילכו ויעשו בני ישראל** וכי כבר עשו, והלא מראש חודש נאמר להם, אלא מכיון שקבלו עליהם, מעלה עליהם כאילו עשו. וילכו ויעשו. אף ההליכה מנה הכתוב, ליתן שכר להליכה ושכר לעשייה **באשר צוה יקח את-משה ואהרן בן עשו**. להגיד שבחן של ישראל, שלא הפילו דבר מכל מצוות משה ואהרן. ומהו כן עשו, אף משה ואהרן כן עשו: ס

ששי

(כט) **ויהיו בחצי הלילה ויקוף כל מקום שנאמר וה'** - הוא ובית דינו, שהיו"ו לשון תוספת הוא, כמו פלוני ופלוני **הכה כל-בכור בארץ מצרים** אף של אומה אחרת והוא במצרים **מבקר פרעה הישב על-כסאו** אף פרעה בכור היה, ונשתייר מן הבכורות, ועליו הוא אומר (לעיל ט ז) 'בעבור הראותך את כחי' - בים סוף **עד בכור השבי אשר בקית הבור** שהיו שמחין לאידם של ישראל. ועוד, שלא יאמרו יראתנו הביאה

(יד) **והיה היום הזה לכם לזכרון לדורות וחתתם אתו** יום שהוא לך לזכרון אתה חוגגו. ועדיין לא שמענו אי זהו יום הזכרון, תלמוד לומר (לקמן ג ג) **זכור את היום הזה אשר יצאתם**, למדנו שיום היציאה הוא יום של זכרון. ואיזה יום יצאו, תלמוד לומר (במדבר לג ג) **ממחרת הפסח יצאו**, היו אומר יום חמישה עשר בניסן הוא של יום טוב, שהרי ליל חמישה עשר אכלו את הפסח, ולבוקר יצאו **תג ליקח לדרתיכם חקת עולם תחגגו**: לדוכותיכם. שומע אני מיעוט דורות שנים, תלמוד לומר חוקת עולם תחגגו:

(טו) **שבעת ימים שטיינ"א של ימים** [קבוצה של שבעה ימים רצופים] **מצות תאכלו** שבעת ימים מלות תאכלו. ובמקום אחר הוא אומר (דברים טז ח) **ששת ימים תאכל מצות**, למדנו על שביעי של פסח שאינו חובה לאכול מצה, ובלבד שלא יאכל חמץ. מנין אף ששה רשות, תלמוד לומר ששת ימים. זו מידה בתורה, דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו בלבד יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא, מה שביעי רשות אף ששה רשות. יכול אף לילה הראשון רשות, תלמוד לומר (להלן פסוק יח) **בערב תאכלו מצות**, הכתוב קבעו חובה-.

אך ביום הראשון תשביתו שאר מבתים מערב יום טוב, וקרוי ראשון לפי שהוא לפני השבעה, ומצינו מוקדם קרוי ראשון, כמו (איוב טו ז) **הראשון אדם תולד**, הלפני אדם נולדת. או אינו אלא ראשון של שבעה, תלמוד לומר (לקמן לד כה) **לא תשחט על חמץ**, לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים בין **כל-אכל חמץ ונכרתה הנפש ההוא** כשהיא בנפשה ובדעתה, פרט לאנוס **מישראל** שומע אני תכרת מישראל ותלך לה לעם אחר, תלמוד לומר במקום אחר (ויקרא כב ג) **מלפני**, בכל מקום שהוא רשותי **מיום הראשון עד-יום השביעי**:

(טז) **וביום הראשון מקרא-קדש** 'מקרא' - שם דבר, קרא אותו קודש לאכילה ושתייה וכסות **וביום השביעי מקרא-קדש יהיה לכם**, **כל-מלאכה לא-יעשה בהם** אפילו על ידי אחרים אף אשר יאכל **לכל-נפש אפילו** לבהמה. יכול אף לנכרים, תלמוד לומר **לכם הוא לבדו** הוא ולא מכשירו שאפשר לעשותו מערב יום טוב **יעשה לכם**:**

(יז) **ושמרתם את-המצות** שלא יבואו לידי חימוץ, מכאן אמרו - תפח, תלטוש בצונן. רבי יאשיה אומר, אל תהי קורא את המצות אלא את המצוות, כדרך שאין מחמיצין את המצה, כך אין מחמיצין את המצווה, אלא אם באה לידך עשה אותה מיד **כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים ושמרתם את-היום הזה** ממלאכה **לדורותיכם חקת עולם**. לפי שלא נאמר דורות וחוקת עולם על המלאכה אלא על החגיגה, לכך חזר ושנאו כאן, שלא תאמר אזהרת 'כל מלאכה לא יעשה' (בפסוק הקודם) לא לדורות נאמרה אלא לאותו הדור:

(יח) **בראשון בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצת עד יום האחד ועשרים לחדש בערב**. למה נאמר, והלא כבר נאמר (לעיל פס' טו) **שבעת ימים**, לפי שנאמר ימים, לילות מנין, תלמוד לומר עד יום האחד ועשרים וגו':

(יט) **שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם** מנין לגבולין, תלמוד לומר (להלן יג ז) **בכל גבולך**. מה תלמוד לומר בבתיכם, מה ביתך ברשותך אף גבולך שברשותך, יצא חמצו של נכרי שהוא אצל ישראל ולא קיבל עליו אחריות **בין כל-אכל מחמצת ונכרתה הנפש ההוא מעדת ישראל** כי כל אוכל מחמצת. לענוש כרת על השאור. והלא כבר ענש על החמץ, אלא שלא תאמר חמץ שראוי לאכילה ענש עליו, שאור שאינו ראוי לאכילה לא יענש עליו. ואם ענש על השאור ולא ענש על החמץ, הייתי אומר שאור שהוא מחמץ אחרים ענש עליו, חמץ שאינו מחמץ

שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. בין הכל, משנולד יצחק עד עכשיו היו ארבע מאות שנה. משהיה לו זרע לאברהם נתקיים (בראשית טו יג) כי גר יהיה זרעך, ושלושים שנה היו משנגזרה גזירת בין הבתרים עד שנולד יצחק. ואי אפשר לומר בארץ מצרים לבדה, שהרי קהת מן הבאים עם יעקב היה, צא וחשוב כל שנותיו וכל שנות עמרם בנו ושמונים של משה, לא תמצאם כל כך, ועל כרחך הרבה שנים היו לקהת עד שלא ירד למצרים, והרבה משנות עמרם נבלעים בשנות קהת, והרבה משמונים של משה נבלעים בשנות עמרם, הרי שלא תמצא ארבע מאות לביאת מצרים, והזקקת לומר על כרחך שאף שאר הישיבות נקראו גרות, אפילו בחברון, שנאמר (בראשית לה כז) אשר גר שם אברהם ויצחק, ואומר (לעיל ו ד) את ארץ מגוריהם אשר גרו בה, לפיכך אתה צריך לומר 'כי גר יהיה זרעך' - משהיה לו זרע. וכשתמנה ארבע מאות שנה משנולד יצחק, תמצא מביאתן למצרים עד יציאתן מאתים ועשר שנה, וזה אחד מן הדברים ששינו לתלמי המלך:

(מא) וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בַעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה, יֵצֵאוּ כָּל־עֲבָדֹת יִקְוֹן מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. מגיד שכיון שהגיע הקץ לא עכבן המקום כהרף עין, בחמישה עשר בניסן באו מלאכי השרת אצל אברהם לבשרו, בחמישה עשר בניסן נולד יצחק, ובחמישה עשר בניסן נגזרה גזירת בין הבתרים:

(מב) לֵיֵל שְׁמַרְיָם הוּא לִיקְוֹן לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִיל שְׁמוּרִים. שהיה הקדוש ברוך הוא שומר ומצפה לו לקיים הבטחתו להוציאם מארץ מצרים **הוּא־הַלַּיְלָה הַזֶּה לִיקְוֹן** הוא הלילה שאמר לאברהם, בלילה הזה אני גואל את בניך **שְׁמַרְיָם לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם.** משומר ובא מן המזיקין, כענין שנאמר (לעיל פסוק כג) ולא יתן המשחית וגו': פ

(מג) וַיֹּאמֶר יִקְוֹן אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח בִּי־ד בניסן נאמרה להם פרשה זו **כָּל־בְּנֵי־נֹכַח שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים. ואחד נכרי ואחד ישראל משומד במשמע **לֹא־יֵאָכֵל בּוֹ:****

(מד) וְכָל־עֶבֶד אִישׁ מִקְּנַת־פֶּסַף וּמִלְתָּה אֹתוֹ אֵץ יֵאָכֵל בּוֹ. רבו, מגיד שמילת עבדיו מעכבתו מלאכול בפסח, דברי רבי יהושע. רבי אליעזר אומר אין מילת עבדיו מעכבתו מלאכול בפסח, אם כן מה תלמוד לומר אז יאכל בו, העבד:

(מה) תוֹשֵׁב זֶה גֵר תוֹשֵׁב וְשֹׁכֵר זֶה הַנְּכָרִי. ומה תלמוד לומר, והלא ערלים הם, ונאמר (לקמן פסוק מח) וכל ערל לא יאכל בו, אלא כגון ערבי מהול וגבועני מהול והוא תושב או שכיר **לֹא־יֵאָכֵל בּוֹ:**

(מו) בְּבֵית אֶחָד יֵאָכֵל בחבורה אחת, שלא יעשו הנמנין עליו שתי חבורות ויחלקוהו. אתה אומר בחבורה אחת, או אינו אלא בבית אחד כמשמעו, וללמד שאם התחילו והיו אוכלים בחצר וירדו גשמים שלא יכנסו לבית, תלמוד לומר (לעיל פסוק ז) על הבתים אשר יאכלו אותו בהם, מכאן שהאוכל אוכל בשני מקומות **לֹא־תוֹצִיא מִן־הַבַּיִת מִן הַחֲבוּרָה מִקְּדֵשׁ חֻצָּה וְעֵצָם לֹא תִשְׁבְּרוּ־בּוֹ.** הראוי לאכילה, כגון שיש עליו כזית בשר - יש בו משום שבירת עצם, אין עליו כזית בשר - אין בו משום שבירת עצם:

(מז) כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ. למה נאמר, לפי שהוא אומר בפסח מצרים (לעיל פסוק ג) שה לבית אבות, שנמנו עליו למשפחות, יכול אף פסח דורות כן, תלמוד לומר כל עדת ישראל יעשו אותו:

(מח) וְכִי־גִיֹר אֲתָדָּה גֵר וְעֵשָׂה פֶסַח לִיקְוֹן יִכּוֹל כֹּל הַמִּתְגַּיֵּר יַעֲשֶׂה פֶסַח מִיָּד, תלמוד לומר והיה כאזרח הארץ, מה אזרח בארבעה עשר, אף גר בארבעה עשר המול לו **כָּל־זֶכֶר וְאִזְּ יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ וְהָיָה כְּאִזְרַח הָאָרֶץ**

הפורענות. ובכור השפחה בכלל היה, שהרי מנה מן החשוב שבכולן עד הפחות, ובכור השפחה חשוב מבכור השבי וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה:

(ל) וַיִּקְּם פְּרַעֲוָה מִמַּטְתּוֹ לַיְלָה ולא כדרך המלכים בשלוש שעות ביום **הוּא וְכָל־עַבְדָּיו הוּא.** תחילה ואחר כך עבדיו, מלמד שהיה הוא מחזר על בתי עבדיו ומעמידן וְכָל־מִצְרַיִם וְתִהְיֶי צַעֲקָה גְדֹלָה בְּמִצְרַיִם כִּי־אֵין בַּיִת אֲשֶׁר אֵין־שָׁם מֵת. יש שם בכור - מת, אין שם בכור - גדול שבבית קרוי בכור, שנאמר (תהילים פט כח) אף אני בכור אתנהו. דבר אחר, מצריות מזנות תחת בעליון ויולדות מרווקים פנויים, והיו להם בכורות הרבה, פעמים הם חמישה לאשה אחת, כל אחד בכור לאביו:

(לא) וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וְלֵאמֹר לַיְלָה מגיד שהיה מחזר על פתחי העיר וצועק היכן משה שריו היכן אהרן שריו וַיֹּאמֶר קוּמוּ צֵאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי גַם־אתם הגברים **גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִטָּף וְלָכוּ עִבְדוּ אֶת־יִקְוֹן כְּדַבְּרֵכֶם.** הכל כמו שאמרתם, ולא כמו שאמרתני אני, בטל לא אשלח (לעיל ה ב), בטל מי ומי ההולכים (לעיל י ח), בטל רק צאנכם ובקרכם יצג (לעיל י כד):

(לב) גַּם־צֹאנֵכֶם גַּם־בְּקִרְכֶם קָחוּ בְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם וּמָהוּ כאשר דברתם, גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות' (לעיל י כה) קחו כאשר דברתם וְלָכוּ וּבְרַכְתֶּם גַּם־אֹתִי. התפללו עלי שלא אמות, שאני בכור:

(לג) וַתִּחַזַּק מִצְרַיִם עַל־הָעַם לְמַהֵר לְשַׁלְּחַם מִקְּדֵשׁ אֶרֶץ כְּנָעַן כִּי־אָמְרוּ בְּלִבָּם מֵתִים. אמרו לא כגזרת משה הוא, שהרי אמר (לעיל יא ה) ומת כל בכור, וכאן אף הפשוטים מתים חמישה או עשרה בבית אחד:

(לד) וַיֵּשֶׂא הָעַם אֶת־בְּצֻקוֹ טָרִם יַחְמִיץ המצריים לא הניחום לשהות כדי חימוץ **מִשְׁאֲרֹתָם** שיורי מצה ומרור **צָרְרָת בְּשִׁמְלַתָם עַל־שִׁכְמָם.** אף על פי שבהמות הרבה הוליכו עמם, מחבבים היו את המצווה:

(לה) וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כְּדַבַּר מֹשֶׁה שאמר להם במצרים (לעיל יא ב) וישאלו איש מאת רעהו וַיִּשְׁאֲלוּ מִמִּצְרַיִם כְּלִי־כֶסֶף וְכִלֵּי זָהָב וּשְׁמַלְתָּ. אף הן היו חשובות להם מן הכסף ומן הזהב, והמאוחר בפסוק חשוב:

(לו) וַיִּקְוֹן נָתַן אֶת־חֲזֵן הָעַם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיִּשְׁאֲלוּם אף מה שלא היו שואלים מהם היו נותנים להם, אתה אומר אחד, טול שנים ולך וַיִּנְצְלוּ וְרוֹקִינוּ אֶת־מִצְרַיִם: פ

(לז) וַיִּסְעוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵרַעַמְסֵס סִכְתָּה מאה ועשרים מיל היו, ובאו שם לפי שעה, שנאמר (לקמן יט ד) ואשא אתכם על כנפי נשרים **כְּשִׁטֵּי מֵאוֹת אֶלְפֵי רִגְלֵי הַגְּבָרִים** מן עשרים שנה ומעלה **לְבַד מִטָּף:**

(לח) וַגַּם־עֲרֵב רַב תערובות אומות של גרים **עָלָה אִתְּם וַצֵּאוּ וּבְקָר מִקְּנֵה כְּבֵד מְאֹד:**

(לט) וַיֹּאפּוּ אֶת־הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאֻ מִמִּצְרַיִם עֲגֹת מֵצוֹת חררה של מצה, בצק שלא חמיץ קרוי מצה **כִּי לֹא חָמַץ כִּי־גִדְּשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יִכְלוּ לְהִתְמַהֵמָה וַגַּם־צִדָּה לֹא־עָשׂוּ לָהֶם.** לדרך, מגיד שבחן של ישראל, שלא אמרו היאך נצא למדבר בלא צידה, אלא האמינו והלכנו, הוא שמפורש בקבלה (ימיהו ב ב) זכרתי לך חסד נעורוך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה, ומה שכר מפורש אחריו (שם פס' ג) קודש ישראל לה' וגו':

(מ) וּמוֹשֵׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֹשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם אחר שאר הישיבות שישבו גרים בארץ לא להם **שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה:**

וְהָיָה כֹה־לְמַעַן תִּהְיֶה תוֹרַת יְקֹוֹק בְּפִיךָ בְּיַד תְּהִלָּה הוֹצֵאתָ יְקֹוֹק מִמִּצְרַיִם:

(י) וְשִׁמְרַתְּ אֶת־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לְמוֹעֲדֵי מִצְוֹת יְמֵי־מִדְבָּר. משנה לשנה: פ

(יא) וְהָיָה כִּי־יִבְאֶנְךָ יְקֹוֹק אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי יֵשׁ מִרְבוֹתֶיךָ שֶׁלֹּא קִדְשׁוּ בְּכוֹרוֹת הַנּוֹלָדִים בַּמִּדְבָּר. והאומר שקדשו מפרש ביאה זו לומר אם תקיימוהו במדבר תזכו ליכנס לארץ ותקיימוהו שם בְּאֶשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְהִינֹכְךָ נִשְׁבַּע לְךָ, (לעיל ו ח) והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי וגו' וְלֹא־בִתְנֵיךָ וְנִתְּנָה לְךָ. תהא בעיניך כאילו נתנה לך בו ביום, ואל תהי בעיניך כירשת אבות:

(יב) וְהִעֲבַרְתָּ כָּל־פְּטֻרֹתֶיךָ לִיקְוֹק וְהִעֲבַרְתָּ. אין והעברת אלא לשון הפרשה, וכן הוא אומר (במדבר כז ח) והעברתם את נחלתו לבתו וְכָל־פְּטֻרֹתֶיךָ שֶׁנֶּפֶל בְּהִמָּה נֶפֶל שִׁשְׁגָרְתוּ אִמּוֹ וְשִׁלַּחְתוּ בְּלֹא עֵתוֹ, ולמדך הַכְּתוּב שֶׁהוּא קָדוֹשׁ בְּכוֹרָה לְפִטוֹר אֶת הַבָּא אַחֲרָיו. ואף שאינו נפל קרוי שגר, כמו (דברים ז יג) שגר אלפיך. אבל זה לא בא אלא ללמד על הנפל, שהרי כבר כתיב כל פטר רחם. ואם תאמר אף בכור בהמה טמאה במשמע, בא ופירש במקום אחר (דברים טו יט) בבקר ובצאן. לשון אחר יש לפרש והעברת כל פטר רחם, בכור אדם הַכְּתוּב מִדְבַר אֶשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לִיקְוֹק:

(יג) וְכָל־פְּטֻרֹתֶיךָ חֲמֹר וְלֹא פֶטֶר שֶׁאֵר בְּהֵמָה טְמֵאָה, וגזרת הַכְּתוּב הַיָּא, לפי שנמשלו בכורי מצרים לחמורים. ועוד, שסייעו את ישראל ביציאתן ממצרים, שאין לך אחד מישראל שלא נטל הרבה חמורים טעונים מכספם ומזהבם של מצרים תְּפִדָּה בְּשֵׁה נֹתֵן שֶׁה לַכֹּהֵן, ופטר חמור מותר בהנאה, והשה חולין ביד כהן וְאִסְרָא תְּפִדָּה וְעֵרְפָתוֹ עוֹרְפוּ בְּקוֹפִיץ מֵאֲחֻרָיו וְהוֹרְגוּ. הוא הפסיד ממונו של כהן, לפיכך יפסיד ממונו וְכָל־בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָד תְּפִדָּה. חמש סלעים פדיונו קצוב במקום אחר:

מִפְטִיר (יד) וְהָיָה כִּי־יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךָ מָחָר יֵשׁ מָחָר שֶׁהוּא עֵכָשִׁי, ויש מחר שהוא לאחר זמן, כגון זה, וכגון (יהושע כב כד) מחר יאמרו בניכם לבנינו דבני גד ובני ראובן לֹא־מָר מִדֵּי־זֹאת זֶה תִּינוּק טִיפֵשׁ שֶׁאִינוֹ יוֹדַע לְהַעֲמִיק שֶׁאֵלָתוֹ וְסוֹתָם וְשׂוֹאֵל מֵה זֹאת. ובמקום אחר הוא אומר (דברים ו כ) מה העדות והחוקים והמשפטים וגו', הרי זאת שאלת בן חכם. דברה תורה כנגד ארבעה בנים, רשע ושאינו יודע לשאול והשואל דרך סתומה והשואל דרך חכמה וְאֶמְרָתְךָ אֵלָיו בְּחֹק יִדְ הוֹצִיאָנוּ יְקֹוֹק מִמִּצְרַיִם מִבְּיַת עֲבָדֶיךָ:

(טו) וְהָיָה כִּי־יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךָ מָחָר יֵשׁ מָחָר שֶׁהוּא עֵכָשִׁי, ויש מחר שהוא לאחר זמן, כגון זה, וכגון (יהושע כב כד) מחר יאמרו בניכם לבנינו דבני גד ובני ראובן לֹא־מָר מִדֵּי־זֹאת זֶה תִּינוּק טִיפֵשׁ שֶׁאִינוֹ יוֹדַע לְהַעֲמִיק שֶׁאֵלָתוֹ וְסוֹתָם וְשׂוֹאֵל מֵה זֹאת. ובמקום אחר הוא אומר (דברים ו כ) מה העדות והחוקים והמשפטים וגו', הרי זאת שאלת בן חכם. דברה תורה כנגד ארבעה בנים, רשע ושאינו יודע לשאול והשואל דרך סתומה והשואל דרך חכמה וְאֶמְרָתְךָ אֵלָיו בְּחֹק יִדְ הוֹצִיאָנוּ יְקֹוֹק מִמִּצְרַיִם מִבְּיַת עֲבָדֶיךָ:

(טז) וְהָיָה לְאֹתֹת עֲלֵידְכָה וְלְטוֹטְפֹת תְּפִלִּינֹ, ועל שם שהם ארבעה בתים קרויין טטפת, טט בכתפי שתיים, פת באפריקי שתיים. ומנחם חבור עם (יחזקאל כא ב) והטף אל דרום, (מיכה ב ו) אל תטיפו, לשון דבור, כמו (לעיל פסוק ט) ולזכרון, שהרואה אותם קשורים בין העינים יזכור הַנֶּס וְיִדְבַר בּוּ בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְּחֹק יִדְ הוֹצִיאָנוּ יְקֹוֹק מִמִּצְרַיִם: ס

את כללי העריכה ניתן לראות במבוא לגיליון פרשת בראשית.
כל הזכויות שמורות. ©

ניתן להשיג את הגיליון (וכן גליונות קודמים) במאגר העלונים הממוחשב של 'דרשו'.

וכן ניתן להשיג במייל - COM.GMAIL@2711526

הארות הערות ותיקוני טעויות יתקבלו בברכה 05276-13331

וְכָל־עֶרְל לֹא־יֵאָכֵל בּוֹ. להביא את שמתו אחיו מחמת מילה, שאינו משומד לערלות, ואינו נלמד מ'בן נכר לא יאכל בו' (לעיל פסוק מג):

(מט) תוֹרָה אֶחָת יִהְיֶה לְאֻרְחֵי וְלְגֵר הֶגֶר בְּתוֹכְכֶם. להשוות גר לאזרח אף לשאר מצוות שבתורה:

(נ) וַיַּעֲשׂוּ כָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶשֶׁר צִוָּה יְקֹוֹק אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן בְּן עֶשְׂו: ס
(נא) וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְקֹוֹק אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צְבָאוֹתָם: פ

שביעי

פרק יג

(א) וַיְדַבֵּר יְקֹוֹק אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

(ב) קְדֹשִׁי כָּל־בְּכוֹר פְּטֹר כָּל־רַחֲמֵי שִׁפְתַח אֶת רַחֲמֵי תַחֲלִיחַ, כמו (משלי יז יד) פוטר מים ראשית מדון, וכן (תהלים כב ח) יפטירו בשפה, יפתחו שפתים בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא. לעצמי קנייתים על ידי שהכיתי בכורי מצרים:

(ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם זְכוֹר אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה לִימֵד שִׁמְזַכְרִין יִצְיָאֵת מִצְרַיִם בְּכָל יוֹם אֶשֶׁר יִצְיָאֵת מִמִּצְרַיִם מִבְּיַת עֲבָדֶיךָ כִּי בְּחֹק יִדְ הוֹצִיאָ יְקֹוֹק אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֵאָכֵל חֶמֶץ:

(ד) הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב, וכי לא היו יודעין באיזה חודש, אלא כך אמר להם, ראו חסד שגמלכם שהוציא אתכם בחודש שהוא כשר לצאת, לא חמה ולא צנה ולא גשמים. וכן הוא אומר (תהלים ח ז) מוציא אסירים בכושרות, חודש שהוא כשר לצאת:

(ה) וְהָיָה כִּי־יִבְאֶנְךָ יְקֹוֹק אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִי וְהַיְבוּסִי אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָנָה אֵלֶּא חֲמִישֵׁה עֲמִמִּין, כל שבעה גוים במשמע, שכולן בכלל כנעני הם, ואחת ממשפחות כנען היתה שלא נקרא לה שם אלא כנעני אֶשֶׁר נִשְׁבַּע לְאֲבֹתֶיךָ לָתֵת לְךָ בְּאֲבָרָהם הוּא אֹמֵר (בראשית טו יח) ביום ההוא כרת ה' את אברם וגו', וביצחק הוא אומר (שם כ ג) גור בארץ הזאת וגו', וביעקב הוא אומר (שם כח יג) הארץ אשר אתה שוכב עליה וגו' אֶרֶץ זְבַת חֶלֶב וְדִבְשׁ הַחֶלֶב זָב מִן הָעֵזִים, והדבש זב מן התמרים ומן התאנים.-

וְעַבְדָּתְךָ אֶת־הָעֲבָדָה הַזֹּאת בְּחֹדֶשׁ הַזֶּה: אֵת הַעֲבֹדָה הַזֹּאת. של פסח. והלא כבר נאמר למעלה (יב כה) והיה כי תבואו אל הארץ וגו', ולמה חזר ושנאה, בשביל דבר שנתחדש בה. בפרשה ראשונה נאמר (שם פס' כו) והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם, בכן רשע הַכְּתוּב מִדְבַר שֶׁהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכֹּלֵל, וְכֵן (להלן פסוק ח) והגדת לבנך, בכן שאינו יודע לשאול, והַכְּתוּב מִלְּמַדְךָ שִׁתְּפַח לּוֹ אֶתְהָ בְּדַבְרֵי אֲגֵדָה הַמוֹשְׁכִין אֶת הַלֵּב:

(ו) שְׁבַעֲת יָמִים תֵּאָכֵל מִצֶּת וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חֵג לִיקְוֹק: (ז) מִצוֹת יֵאָכֵל אֶת שְׁבַעֲת הַיָּמִים וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ חֶמֶץ וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ שֶׁאֵר בְּכָל־גִּבְלוֹךָ:

(ח) וְהִגַּדְתָּ לְבְנֶךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעֶבְרֵי זֶה בַּעֲבוּר שֶׁאִיִּים מִצּוֹתֶיךָ, כגון פסח מצה ומרור הללו עֲשֵׂה יְקֹוֹק לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם: עֲשֵׂה ה' לִי. רמז תשובה לבן רשע, לומר 'עשה ה' לִי' ולא לך, שאילו היית שם לא היית כדאי ליגאל:

(ט) וְהָיָה לְךָ לְאֹת יִצְיָאֵת מִצְרַיִם תִּהְיֶה לְךָ לְאֹת עֲלֵידְךָ וְלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ שֶׁתִּכְתוּב פְּרָשִׁיּוֹת הַלֵּלוּ וְתִקְרָא בְּרֹאשׁ וּבְזָרוּעַ. על ידך. יד שמאל, לפיכך ידכה מלא בפרשה שניה (להלן פסוק טז), לדרוש בה יד